

УДК 37 (477)

Т.А. ЛИТВИНЕНКО (викладач кафедри правознавства)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, Україна

E-mail: tamilalit@gmail.com

**ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ШЛЯХИ
ТЮТОРСЬКОЇ ДОПОМОГИ В ПРИВАТНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ**

В статті визначаються та розглядаються категоріальні та практичні аспекти індивідуалізації освіти з допомогою впровадження функцій інституту тьюторів в недержавних закладах освіти України.

***Ключові слова:** «індивідуалізація освіти», «приватні навчальні заклади», «персоналізація освіти».*

В освітньому процесі молодь наполегливо відводиться від високих світоглядних цінностей, від пошуку сенсу життя та свого призначення, від поняття служіння ідеалам, від духовних запитів, від почуття совісті, обов'язку, відповідальності. Навчальні процеси та їхні формальні наслідки ставляться вище за виховні. З освітнього світу витісняються завдання духовно-морального становлення молодих людей. Перетворюються на порожній звук поняття благородства та великодушності, добра і краси, загального блага і духовної досконалості, любові та відданості, батьківщини та загальнолюдських цінностей. Через засоби масової інформації, через Інтернет, через стандартизацію змісту освіти, через хибні педагогічні приписи молоде покоління готується для егоїстичного життя, але не заради захисту і розвитку самого життя, вдосконалення свого духовно-морального світу і ствердження загального блага.

Постановка проблеми: Такою ідеєю, що віджила свій вік, в нашій громадській і соціальній конструкції є педагогічний авторитаризм[4].

У світі освіти панує інерційний авторитаризм. Це практика виховання та навчання, що склалася віками та базується на примусі та насильстві, на принципі «батога і пряника». Він закріплений наукою в педагогічній теорії, відображений у підручниках педагогіки та методичних посібниках. Він визнається офіційною педагогікою, на підставі якої розробляються: зміст і методи, шкільні підручники, уроки і взагалі вся освітня система, в тому числі накази та інструкції органів влади та реформи, які ними здійснюються. Філософською основою авторитарної педагогічної свідомості є матеріалістичне сприйняття світу. Воно і диктує головне завдання: озброїти молоде покоління всього лише деяким формальним набором так званих «освітніх стандартів». У цьому й розуміється суть підготовки молодого покоління до життя. Але оскільки вважається, що Дитина за своєю природою протистоїть намірам дорослих, які піклуються про неї, то педагогічною нормою стає примушувати її підкорятися волі своїх

вихователів і вчителів[4].

Авторитарне педагогічне мислення керує діяльністю переважної більшості вчителів, вихователів, методистів, працівників освіти, шкільних психологів, батьків. Унаслідок традиційної стійкості та повсюдності за авторитарним підходом визнається очевидність «педагогічної істини». Хоча є фактом, що ця «істина» породжує глибоку кризу в освіті, стає джерелом конфліктів у взаємостосунках між вихованцями та їхніми вихователями, учнями та вчителями, дітьми та дорослими. Загальний вектор розвитку освіти намічений – вона має бути особистісно-орієнтованою. Але як це здійснити в рамках традиційної системи, не орієнтованої ні на особистість дитини, ні на особистість учителя? Як реалізувати в школі три основні принципи гуманної педагогіки, якщо в державі вони практично не реалізуються? Як протиставити потужній негуманній індустрії ринкової реклами слабкі ресурси школи? Зовнішні стимули, на які завжди спиралися вчителі («хочеш бути успішним – учися!»), сьогодні не працюють. В умовах кризи завжди необхідно переглянути філософські підстави і принципи і знайти опору в інших, внутрішніх стимулах. Вони вже знайдені в авторських і інноваційних школах. Приватні заклади освіти, де переважно і реалізуються такі авторські та інноваційні технології сьогодні прагнуть до реалізації індивідуально орієнтованої технології навчання школярів та студентів, спираючись на ідеї тьюторної допомоги в навчанні.

Аналіз актуальних досліджень. Наукові пошуки щодо індивідуалізації, персоналізації та тьюторства в освіті є об'єктом дослідницьких розвідок багатьох фахівців педагогіки, психології, філософії, історії та юриспруденції. Зокрема, в дисертаційних дослідженнях Ольги Василівни Плахотник (Суб'єкт в освітньому просторі: соціально-філософський аналіз)[9], Андрія Івановича Прокопенка (Інформаційна технологія лексичної кваліметрії дидактичних засобів (на прикладі підручників англійської мови)[10], Ірини Андріївни Прокопенко (Формування професійно-менеджерської культури майбутнього вчителя)[11]. Ці питання досліджувались у публікаціях Юрія Богачкова з Національного університету «КПІ» (дистанційна освіта), відомих київських фахівців з інклюзивної педагогіки Наталії Софій та Лариси Остролуцької (тьюторство в інклюзії), директора Київського ліцею «Лідер» Дмитра Кравченка і його колег (гештальт у навчальному процесі), віце-президента «Ліги культури» Віри Зоц (перешкоди на шляху до вільної освіти)[1]. Ця проблематика розкривається у результатах і перспективах інноваційного розвитку одного з найбільших приватних ВНЗ України – Інституту відкритої освіти Університету «Україна», фахівці якого Олена Майборода, Володимир Нікітін реалізують у проекті «Персоналітет» як новому форматі та альтернативному підході у системі вищої освіти, який реалізовує принцип індивідуалізації. Так само принципи індивідуалізації є основою наукових публікацій та дискусії у наукових конференціях таких науковців як ректор КГУ академік Олександр Глузман, керівник майстер-класу Олексій Греков (Приватна школа «Афіни») директор Українського педагогічного клубу

Сергієм Ветровим, (Університет «Україна»)[1].

Мета даної статті – дослідити інструменти сучасної індивідуалізації освітнього процесу на прикладі тьюторської допомоги у навчанні в приватних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу.

Відкрита освіта реалізує принцип індивідуалізації. Не слід її плутати з принципом індивідуального підходу в навчанні! Це неминуче виводить нас за рамки аудиторно-урочної системи в простір надмірності і необхідності робити самостійний вибір. А отже, виникає попит на нову педагогічну позицію – тьютор. В Україні склалося однобоке уявлення про тьютора як викладача лише в дистанційній системі навчання. Насправді, тьютор – це нова і в найближчій перспективі ключова професія в освіті. Без тьютора важко уявити собі справжнє профільне навчання (те, що відбувається зараз у школі, не можна називати профільним навчанням – як правило, це поглиблене вивчення групи предметів). Окреме завдання профільності – робота з обдарованими дітьми. Без тьюторських технологій вона буде малоефективною.

Тьютор - (англ. tutor) така, що історично склалася особлива педагогічна позиція. Особа в освітньому процесі яка забезпечує розробку індивідуальних освітніх програм учнів та студентів і супроводжує процес індивідуального освіти в школі, вузі, в системах додаткового і безперервної освіти. Тьюторство, як наставництво є широким і перспективним напрямом сучасної філософії освіти, окремі наукові журнали та часописи присвячені винятково цій темі, наприклад, “Journal of Tutoring and Mentoring”, “Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning” та “The International Journal of Mentoring and Coaching”[2; с.179]. Поняття, яке використовують у визначенні наставництва, закріпилося з прадавніх часів та вперше було вжите в античній грецькій міфології. Близько 1200 р. до н. е. Одисей на час своєї тривалої подорожі довірив на виховання свого сина Телемаха Ментору, який був мудрим і довіреним радником Одиссея [3].

Концепція наставництва правдиво сягає своїм корінням у світ античної Греції. Історичні записи засвідчують, що навики, культура та цінності у вихованні молодого чоловіка здобувалися саме через такі партнерські відносини. Сократ та інші філософи брали на себе роль наставників для тих молодих людей, котрі демонстрували значні лідерські здібності. Навзаєм їхні підопічні погоджувалися з часом стати наставниками для інших і таким чином продовжували традицію наставництва [4]. Феномен тьюторства тісно пов'язаний з історією європейських університетів і відбувається з Великобританії. Він оформився приблизно в XIV столітті в класичних англійських університетах - Оксфорді і дещо пізніше - в Кембриджі. З цього часу під тьюторством розуміють, що склалася форму університетського наставництва[5]. В той час університет являв собою братство, яке сповідує єдині цінності, що вказує на одній мові і визнає одні наукові авторитети. Англійська університет не дбав про те, щоб всі студенти слухали певні

курси. Студенти з одних коледжів могли бути слухачами лекцій професорів з інших коледжів. Кожен професор читав і коментував свою книгу. Студенту зможе сам вирішувати, яких професорів і які предмети він буде слухати. Університет пред'являв свої вимоги тільки на іспитах, і студент повинен був сам вибрати шлях, яким він досягне знань, необхідних для отримання ступеня. У цьому йому допомагав тьютор.

Процес самоосвіти був основним процесом отримання університетських знань, і тьюторство спочатку виконувало функції супроводу цього процесу самоосвіти. У XVII столітті сфера діяльності тьютора розширюється - все більшого значення починають набувати освітні функції. Тьютор визначає і радить студенту, які лекції і практичні заняття найкраще відвідувати, як скласти план своєї навчальної роботи, стежить за тим, щоб його учні добре займалися і були готові до університетських іспитів. Тьютор - найближчий радник студента і помічник у всіх труднощі. У XVII столітті тьюторська система офіційно визнається частиною англійської університетської системи, поступово витісняє професорську. З 1700 по 1850 рік в англійських університетах не було публічних курсів і кафедр. До іспитів студента готував тьютор. Коли в кінці XIX століття в університетах з'явилися і вільні кафедри (приватні лекції), і колегіальні лекції, то за студентом залишалося право вибору професорів і курсів. Протягом XVIII-XX століть в найстаріших університетах Англії тьюторська система не тільки не здала свої позиції, але зайняла центральне місце в навчанні; лекційна система служила лише доповненням до неї [5].

Сьогодні вчені розрізняють наступні процеси: навчання, освіти та підготовки, вважаючи їх як відносно самостійні освітньо – виховні. У організаційно - педагогічному плані це означає, що цілісне освітній простір старшокласника представлений у трьох «горизонтах» або в трьох щодо самостійних просторах - навчальному, навчально - рефлексивному і соціально - практичному. У традиційному розумінні освітнього простору акцент робиться на навчанні, а процеси соціальної практики та освітньої рефлексії, як правило, не розглядаються. У тьюторської ж моделі, на відміну від традиційної, процеси навчання, соціальної практики та освітньої рефлексії розглядаються як взаємопов'язані, споріднені. Доречно згадати, що при цьому, ведуча функція - за процесом освітньої рефлексії. Спираючись на такий аспект державна влада сьогодні ставить завдання перед освітніми установами просвітницько-виховними заходами впливати, наприклад, на консенсуальні процеси в суспільстві, формування умов для розвитку толерантності. Зокрема, шляхом включення до навчального плану курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти спеціальні курси “Психолого-педагогічні аспекти профілактики насильства в молодіжному середовищі”, “Психологія попередження та вирішення конфліктів у закладах освіти” і “Толерантне спілкування - один із засобів ефективного впливу на особистість”[8; п.6].

Базовим процесом освітньої рефлексії виступає процес
Литвиненко Т.А., 2012

самовизначення особистості. «Випускник школи повинен являти собою індивіда, здатного не тільки реалізовувати на практиці той набір знань і умінь, які він „засвоїв“ в школі, але і з готовністю... створювати, виробляти нові знання і способи діяльності, необхідні для адекватного діяння в ситуаціях, в яких не спрацьовують“ знання та вміння, отримані в школі. Одним із засобів, що дозволяють індивіду конструювати нове, не наявну в нього раніше, знання, розуміння, нові способи діяльності, є рефлексія» [12; С.127] Освітня рефлексія - це осмислення учням своєї освітньої історії й побудова власного проекту освіти через створення образу себе в майбутньому. Для цього учню необхідно усвідомити свої можливості і освітні перспективи, зробити усвідомлений замовлення до навчання, тобто скласти свою індивідуальну освітню програму. Природно, що саме в приватних закладах освіти є сподівання на найповнішу реалізацію тако шляху індивідуалізації гнавчання. Усвідомлення сутності феномену і ролі приватної вищої освіти в забезпеченні індивідуалізації навчання, її персоніфікації засноване насамперед на понятті «приватності» як філософської категорії. Приватність - це те, що є у приватній власності, особисте; а також приватна особа - тобто така, що не перебуває на державній посаді. Це один із основоположних принципів і критеріїв свободи; прояв індивідуалізації як вектора і закономірності соціально-культурного і цивілізаційного розвитку. Приватність у всіх сферах життя є підставою, формою і наслідком здобуття окремою людиною реальних можливостей існувати автономно, мати та оберігати свій суверенітет у царині прийняття рішень, формування і реалізації «Я-концепції» власного життєвого проекту [6, с. 17]

Тьютор (позиційно) - це той, хто організовує умови для складання та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня. Тьютор — особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник. В університетах тьютори помічники викладача, здебільшого аспіранти або старші студенти. Тьютор — ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять зі студентами. Аналізуючи досвід зарубіжних університетів, можна бачити, що в більшості випадків розробник курсу і тьютор — одна і та ж особа. Багато досвідчених викладачів віддають перевагу при проведенні занять зі студентами денній формі навчання, використовуючи технологію дистанційного навчання.

Основними обов'язками тьютора на етапі організації навчання є: Знайомство з матеріалом навчального курсу (якщо він не автор курсу). Отримання загальної характеристики перспективних студентів, вивчення їх навчальних потреб, мети та інших подробиць. Вивчення принципів та методів дистанційного навчання, читаючи літературу та беручи участь у семінарах. Обов'язки тьютора під час навчального процесу: Координація чисельності студентів, передача розкладу, процедурних вимог.

Пропонуємо. Встановлення контактів зі студентами до початку навчальної сесії, ідентифікація визначень, питань та встановлення

особистого зв'язку зі студентами. Отримання документу та відмітка його у відповідній базі даних. Можлива підготовка простіших навчальних матеріалів для доставки студентам, наприклад, моделі відповідей, копії виняткових робіт студентів, загальні коментарі про отримані документи, розповсюджені помилки. Обговорення з адміністрацією серйозних проблем, пов'язаних з роботами студентів на предмет плагіату. Обов'язки тьютора на етапі підведення підсумків навчального процесу: Отримання підсумкових екзаменаційних матеріалів та відмітка їх у відповідній базі даних. Виконання нотаток із серйозних та змістовних труднощів у студентів, спроба усунення їх разом з розробниками курсу; допомога, при необхідності, у зміні засобів інформації. Обговорювати зміст курсу. У вітчизняних навчальних закладах більшість з зазначених функцій змушені перебирати на себе вчителі та викладачі, професори і доценти. В деяких вишах частину цієї праці перерозподіляють на стажистів, магістрантів, здобувачів і аспірантів кафедр. Однак, тільки в деяких приватних вишах здійснюється індивідуальна незаформалізована розробка індивідуальних навчальних планів, постійна підтримка індивідуального контакту зі студентами.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Традиційно базовим процесом навчання є процес трансляції культури в її знаннєвою формі. Дорослий, який забезпечує цей процес - вчитель. Вчитель (позиційно) - це той, хто навчає, тобто передає елементи культури і працює з ними, щоб вони закріпилися у школярів у вигляді знань, умінь і навичок. Навчання сучасних старшокласників вимагає переходу від «знань» до «компетентного» підходу, коли педагогічної метою стає «здатність молодих людей самостійно вирішувати постають перед ними завдання» (А. Б. Воронцов). У цьому підході вчитель - це той, хто засобами і методами свого предмета допомагає старшокласнику сформувати здатність успішного вирішення життєвих, кар'єрних і освітніх завдань за межами цієї освітньої системи. Тобто, за словами В. В. Репкіна, перетворює учня в учня. Базовим процесом соціальної практики виступає процес соціальних і професійних проб, процес отримання соціального досвіду. Для реалізації індивідуальної освітньої програми і складання життєвої траєкторії через уявлення про своє майбутнє необхідна наявність реальних соціальних дій. Позиція дорослого в цьому просторі - «соціальний продюсер». Він допомагає молодій людині вивести свої освітні проекти в соціальну сферу.

Сучасне розуміння ролі вчителя передбачає його визначення у соціально-філософському аспекті. Поняття “вчитель” у розширеному значенні пропонується в сучасному прочитанні даної соціальної ролі як тьюторства. Нова позиція вчителя в сучасному освітньому просторі – у розумінні тьюторства – може бути інтерпретована двояко. З одного боку, це “дистанційний тьютор” – викладач у дистанційних формах освіти. Специфіка віртуального спілкування вчителя з учнем обумовлює низку нових характеристик суб'єкта-вчителя: наприклад, внаслідок редукування освіти до навчання стають малозначущими особистісні якості вчителя на

противагу його професійній компетентності. Більше того, суб'єкт-вчитель у дистанційному навчанні може стати не лише не персоніфікованим, але й вийти за межі окремої особистості, стати колективним суб'єктом.

Інший, соціально-філософський контекст тьюторства відображає протилежну тенденцію сучасної освіти – позиціонування учня як суб'єкта і, навіть більше, акцентування його суб'єктивних характеристик і особливостей, розуміння освіти як вибудовування учнем “індивідуальної освітньої траєкторії”. Такий тьютор – це нова фігура в освітньому просторі: тьютор актуалізує й посилює момент проблемності в освітньому середовищі, стимулюючи тим самим власну освітню активність учня; він працює зі “знанням-думкою” – проблематизує наявні знання учня і сприяє появі у нього нового знання. Ідея саме вказаним чином зрозумілого тьюторства – це ідея діяльності, що обслуговує процес розв'язання протиріччя між моментами соціального й індивідуального в освіті (самоосвіті) суб'єкта, процес утворення культурної індивідуальності.[9, с. 12-13] Очевидно, що другий аспект розуміння тьюторства, на противагу першому, максимально актуалізує особистісний контекст комунікації учня й учителя, вкрай посилюючи значення індивідуальності і персоніфікованості тьютора. В сучасному освітньому просторі обидва вказані різновиди тьюторства запотребовані. Більше того, соціально-філософський аспект проблеми дозволяє припустити, що напруга протиріччя між двома вказаними тенденціями в розумінні тьюторства служить джерелом подальших позитивних трансформацій не лише суб'єкта-вчителя, але й освітнього простору сучасності в цілому.

Список літератури

1. Ветров С. Психологами доведено, що для 80% вчителів «конкурсно-паперова» атмосфера освіти протипоказана. / Сергій Ветров / Трибуна України. Інформаційно-публіцистичне інтернет видання // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrtribune.org.ua/2012/04/sergijj-vehtrov-psikhologami-dovedeno-shho-dlya-80-vchiteliv-konkursno-paperova-atmosfera-osviti-protipokazana/>
2. Гаврилів Н. Наставництво як вид професійної діяльності: генеза розвитку та становлення / Наталія Гаврилів // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науковий журнал. – 2009, № 5. – С. 179-187.
3. Nefstead S., Nefstead Sh. Mentoring in the '90s and Beyond // [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.extension.umn.edu/distribution/citizenship/DH6447.html. – 2009. – 12.10.
4. The Mentoring Partnership of Southwestern Pennsylvania. Roles of a Mentor // [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mentoringpittsburgh.org/roles.htm. – 2008. – 12.12.
5. Тьютор // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Тьютор>
6. Добрянський І. Феномен приватної вищої освіти // Рідна школа №2-3 (лютий-березень) 2009. С. 15-20.

7. Маніфест гуманної педагогіки. Всеукраїнська культурно-освітня Асоціація гуманної педагогіки Всеукраїнське громадське об'єднання. 25 липня 2011. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://gumanpedagog.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=127%3Amanifest&catid=26%3A2012-04-11-19-24-33&Itemid=57&lang=uk

8. Про затвердження плану заходів щодо формування громадянської культури та підвищення рівня толерантності у суспільстві. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2012 р. № 236-р // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/236-2012-p/conv>.

9. Плахотнік О.В. Суб'єкт в освітньому просторі: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / О.В. Плахотнік; Харк. військ. ун-т. — Х., 2004. — 19 с.

10. Прокопенко А.І. Інформаційна технологія лексичної кваліметрії дидактичних засобів (на прикладі підручників англійської мови): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / А.І. Прокопенко; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. — К., 1999. — 17 с.

11. Прокопенко І.А. Формування професійно-менеджерської культури майбутнього вчителя: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / І.А.Прокопенко; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2008. — 20 с.

12. Богин В. Г. У знания – лицо его владельца / В.Г. Богин // Народное образование. – 1989. – №2. – с. 126–132.

Т.А.ЛИТВИНЕНКО

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды,
Харьков, Украина
E-mail: tamilalit@gmail.com

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПУТИ ТЮТЕРСКОЙ ПОМОЩИ В ПРИВАТНЫХ УЧЕБНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

В статье определяются и рассматриваются категориальные и практические аспекты индивидуализации образования с помощью внедрения института тьюторов в негосударственных учреждениях образования Украины.

Ключевые слова: «индивидуализация образования», «частные учебные заведения», «персонализация образования».

T.LITVINENKO

Kharkov national pedagogical university of the name G.S. Skovoroda, Kharkov, Ukraine
E-mail: tamilalit@gmail.com

PERSONALISATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS: THE PATH OF TYUTER'S ASSISTING IN PRIVATE EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article identifies and discusses categorical and practical aspects of individualization of education with the implementation of tutorial method in non-state educational institutions of Ukraine.

Key words: «individualization of education», «private educational establishments», «personalization of education».

*Стаття надійшла до редколегії 10.06.12
Прийнята до друку 15.06.12*